

СЕНЗИТИВНОСТ И ХУМОР

Дејан Вукићевић, *Церебрум*, „Чигоја штампа”, Београд 2012

Лоркина песма „Кошница”, која почиње стиховима „Живимо у хелијама / од кристала / у кошници ветра. / Љубимо се / кроз кристал...”, могла би бити мото Петра Боце, јунака и приповедача новог романа Дејана Вукићевића. На ту прозирну, али непролазну баријеру може асоцирати и само његово презиме – Боца, које се реализује као симбол издвојеног људског микрокосмоса – брода у боци. Кроз стакло Петар успоставља своју најдубљу емотивну релацију – измаштано пријатељство с девојчицом Луном, која је и сама заточена иза прозорског окна. Кроз стакло светларника он, на самом почетку романа, лежећи у епилептичном нападу, посматра повређену птицу. Та „драма горе, на прљавом мутном стаклу” његов је начин да се дистанцира од лица која су му се превише примакла, али и наговештај животног посртања и рањености, о којој читалац још увек ништа не зна.

Прво поглавље *Церебрума* с разлогом је насловљено „Интро”. Приповедање креће *изнутра*, и све што улази у читаочев обзор снажно је преобликовано приповедачевим унутрашњим преживљавањем. Утисци, звуци, покрети, речи других људи бивају тако или снажно наглашени или пригушени – они су само оно што види, осећа, мисли и сања Вукићевићев јунак. У даљем току романа, читалац из сна и унутрашњег преживљавања Петра Боце излази у његову тривијалну реалност. На почетку, он је библиотекар „на одређено”, и по цео дан испуњава каталожке листиће. Сан у коме убија све који раде у библиотеци и било чим су му се замерили, уноси елементе црног хумора, одражавајући, истовремено, јунакову суштинску осујећеност у односима с другим људима, његову преосетљивост и осећање угрожености. Истовремено, црнотуморно озрачје овог сна, свесно стилизованог у маниру филма или стрипа, депатетизује причу, чува је од сентименталности и сажаливе снисходљивости. Већ ту се, из сигнала и наговештаја, слуги да се приповедач разликује од других, да постоје здравствена и физичка ограничења. Сазнајемо да он болује од епилепсије, корак му неуједначен, наглашено је осетљив на туђе реакције. Тек пред крај романа, у визији вазнесења и сусрета са Богом, Петар непосредно проговара о свом хендикепу: „Или ме ниси створио по свом обличју или... Или ти ниси мој Бог...”. Да би могао да поверује у њега, Петар тражи Творца по својој мери: „неког са церебралном парализом”.

Темељне животне опсесије Петра Боце – ерос и смрт – обликоване су у црнотуморном контрасту. То су, с једне стране, женске груди, а, с друге, свеколика опседнутост смрћу и њеним ритуалима. И једно и друго дубоко је психолошки мотивисано. Груды су, рецимо, симбол

амбивалентне релације с мајком. Она је једино Петрово уточиште у детињству, заштита од оца – пијанице и насилника, али она га, умирући од рака дојке, напушта, остављајући га самог у свету који не може да прихвати његову *друґосиј*. Истовремено, груди су и симбол еротског, љубавног контакта, који јунаку измиче. Чак и на нивоу сексуалних релација, његове љубави су неостварене, а везу с проститутком не може реализовати, пошто је доживљава као неадекватну и недостојну замену.

У почетку, читаоцу се може учинити да је смрт Петрова опсесија преваходно због близине и доступности Новог гробља, по коме он често шета, користећи тишину и скрајнутост овог простора, затим због преране мајчине смрти, па и због властите болести. Међутим, рафинираном приповедачком стратегијом открива се да је у основи те опсесије Петрово рано сазнање (он сакривен под столом слуша родитељски разговор) да је већ његово рођење на неки начин повезано са смрћу. Касније, окупљене због смрти његовог деде, тетке му коначно откривају да је његова мајка носила близанце, да је сазнала да је један плод оштећен, али да је акушер, којег је довео отац, убио Петровог здравог брата. Та одлука суштински мења живот Петрових родитеља, за оца постаје изговор за бескрајно пијанство, за мајку могући извор болести, а за Петра корен опседнутости смрћу и осећања подвојености између света живих (у коме се осећа невидљивим и неприхваћеним) и света мртвих, којем би припао и пре рођења да су родитељи спровели своју намеру.

Ова психолошка интроспекција јунака спроведена је, у целини романа, с изузетном приповедачком вештином, као особена игра наговештаја, исказа, призора, која сваку реч и реченицу, сваки детаљ приповедања, чини потенцијално значајним кључем за разумевање смисла, отварајући тако могућност за више стратегија читања. Истанчана сензибилност чини Вукићевићево приповедање на моменте сличним пауковој мрежи, по истанчаности, крхкости и сложености. Исто важи и за структуру његовог романа. Уобличена као релативно самосталне кратке приче, поглавља скоковито и ефектно воде читаоца у два смера. У свим аспектима обликовања и карактеризације лика, у грађењу сижеа и остваривању темељних значења дела, аутор открива високо књижевно мајсторство и способност да се приповедно ткиво гради сугестивно и прецизно.

Један ток романа прати низ свакодневних збивања у животу јунака до краја, када се његово осећање изолованости, усамљености, особене обречености смрти, окончава гротескним финалом у којем он бива жив сахрањен. Свепрожимајући, најчешће горки, црни хумор не да Вукићевићевом приповедању да склизне у могућу сентименталност и чува његовог приповедача од претеране ганутљивости и самосажалења. Тај хумор се остварује као особена мешавина болне сензибилности јединке, која се непрестано рањава о грубе обресе свакодневице, и способности

да се види, пре свега, „смешно у наравима”, из којег проистичу комички несклади свакодневице. У *Церебруму* то посебно долази до изражаја у ликовима владике Филомена и пророка Жилијена, наводног потомка Христовог. Као изузетно успеле хумористичке микроструктуре функционише и разговор пљачкаша гробова, који своју макабричну делатност правдају микро и макроекономским кретањима у светској привреди, или сахрана краља подземља, који је сам себи снимио посмртни говор...

У овај ток, као приповедачке микроструктуре, улазе и приче Петрових саговорника, чија је функција у грађењу романа вишеструка. Оне свесно наглашавају мозаичност и фрагментарност приповедања, уносе у роман, поред приповедачеве, и визуру других људи, али и потврђују Петров доживљај властите маргинализованости. Сви они поваравају своје приче Петру не слушајући га, као што се писмо ставља у боцу. Једину непротивречну присност он успоставља без речи са девојчицом у стану преко пута, Луном, коју свакодневно поздравља гестовима. Најзад, испоставља се да је Луна слепа, и по томе лирски пандан приповедачу, њен хендикеп одваја је од других, чини је другачијом. Као што Петра вуче свет подземља, Луну симболички и стварно привлачи месец, по коме је и добила име.

Други, са овим тесно преплетени слој романа представљају, опет фрагментарни, снови, сећања, флешбекови, у којим се Петров лик осветљава његовом прошлошћу, или бар, њеним трауматичним, преломним тачкама. Притом се Петрова *другост*, заснована на његовом хендикепу, вишеструко наговештава, али тек пред крај романа непосредно исказује. Слутимо је кроз болну причу о девојци, која, без додатног објашњавања каже да не може бити с њим, у отежаном кретању и телесној нелагоди, у дистанцирању околине. Петра, због физичког хендикепа, на шест година смештају у „специјално одељење”, а у Заводу за запошљавање не нуде му послове у школи, због хендикепа, али ни оне резервисане за хендикепиране, зато што је магистрирао. Сам јунак се на обе стране осећа прогнаним и неприпадајућим: с једне стране, одбија сваку могућност да потражи помоћ од удружења хендикепираних, с друге, за њега нема места у свету који себе опажа као нормалан.

У свим аспектима Вукићевићев нови роман богат је даровима: привлачан и болан, духовит и „тежак”. Трагична, црнохуморна судбина Петра Боце више је од приче о човеку с хендикепом, она је прича о судбини сензибилне јединке у хаотичном времену, о самоћи и изолованости која је егзистенцијални усуд човека: „Чудесна тамница / чија су врата / луна.”